



## ABDULLA QODIRIY: O'ZBEK ROMANINING POYDEVORI

**Nodira Jo'rayeva Maxsud qizi**  
Buxoro Davlat Texnika Universiteti

**Annotatsiya:** Abdulla Qodiriy, o'zbek romanining asoschisi sifatida, XX asr boshlarida o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim o'rin tutgan yozuvchidir. Uning "O'tgan kunlar" asari o'zbek romanining poydevori sifatida katta ahamiyatga ega. Bu asar o'zining mavzu va tarzda yangi yondashuvni ifodalab, o'zbek adabiyotining yangilanishiga turtki bo'lgan. Asarda milliy xususiyatlar, xalqning o'ziga xos tarixi, turmush tarzi, madaniy qadriyatlari va jamiyatdagi o'zgarishlar haqida so'z boradi. "O'tgan kunlar" asaridagi voqealar, xarakterlar va ularning ichki dunyosini chuqur tasvirlash orqali Abdulla Qodiriy o'zbek romanining birinchi namunasini yaratgan va adabiyotda yangi janrni shakllantirgan.

**Kalit so'zlar:** Abdulla Qodiriy, O'tgan kunlar, o'zbek adabiyoti, roman, milliy xususiyatlar, tarix, madaniyat, XX asr, yozuvchi, xarakter, voqea, jamiyat, adabiyot yangilanishi.

### **Kirish.**

XX asrning boshlarida o'zbek adabiyotida katta o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu davrda turli milliy adabiy jabhada rivojlanishlar boshlandi. Abdulla Qodiriy o'zining ijodi orqali o'zbek romanining asoschisi sifatida tarixga kirgan. Uning "O'tgan kunlar" asari esa nafaqat o'zbek adabiyotining birinchi romaniga aylangan, balki o'zbek jamiyatining tarixiy va madaniy xususiyatlarini aks ettirgan eng muhim asarlardan biri sifatida qadrlanadi. Asarda bo'layotgan voqealar, xarakterlarning o'ziga xos xususiyatlari, ularning psixologik holati va o'zgarishlarga qarshi kurashlari o'zbek xalqining tarixiy tafakkuri, ma'naviyati va jamiyatidagi o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Abdulla Qodiriy (1894-1938) o'zbek adabiyotining XX asr boshlarida yetakchi yozuvchilaridan biri sifatida tanilgan. Uning ijodi, ayniqsa "O'tgan kunlar" romani, o'zbek adabiyotining rivojlanishida yangi davrni boshlab berdi. Abdulla Qodiriy adabiyotdagi o'zgarishlarni, o'zbek xalqi va jamiyatining tarixiy jarayonlarini yoritish orqali amalga oshirdi. Yozuvchining asarlari o'ziga xos tasvirlar, voqealar va personajlarning psixologik dunyosini ochish orqali o'zbek adabiyotining yangi shakllarini yaratishga xizmat qilgan.





"O'tgan kunlar" romani Abdulla Qodiriy tomonidan 1925-1927 yillarda yozilgan bo'lib, u o'zbek adabiyotining birinchi romanidir. Roman voqealari XIX asr oxiri – XX asr boshlarida yashayotgan o'zbek shahar va qishloq aholisi hayotini tasvirlaydi. Asar qahramonlari o'zlarining ichki kurashlari va tashqi jamiyat bilan munosabatlarida ko'p qatlamli xarakterga ega. Romanning asosiy voqealari bo'ylab o'zgarayotgan shaxsiy va ijtimoiy muammolarni yoritish orqali, yozuvchi o'zbek xalqining azaliy qadriyatlarini, shuningdek, yangi zamonning ta'sirini ko'rsatadi.

"O'tgan kunlar" asarida milliy xususiyatlar va ijtimoiy o'zgarishlar muhim o'rin tutadi. Romanning asosiy qahramonlari o'zlarining jamiyatdagi o'rnini aniqlashga harakat qilishadi, ammo bu jarayon ularning ichki qarama-qarshiliklari, ijtimoiy va madaniy jihatdan o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq. O'zbek xalqi uchun bu davrda o'zgarishlar nafaqat ijtimoiy struktura, balki milliy va madaniy qadriyatlar hamda odamlarning ruhiy dunyosidagi o'zgarishlarni ham anglatadi. Asarda millat va jamiyatning yangi taraqqiyot yo'nalishlariga moslashishi tasvirlanadi. Abdulla Qodiriy xalqning urf-odatlarini, qadriyatlarini va yangi zamon talablariga qarshi kurashishini jonli tarzda yoritadi.

#### ASOSIY QISM

"O'tgan kunlar" romanining o'ziga xos xususiyati shundaki, u o'zbek romanining poydevori sifatida shakllangan. Abdulla Qodiriy bu asarda yangi roman janrini yaratishga muvaffaq bo'ldi. Asarda yozuvchining o'ziga xos uslubi, psixologik tahlil va muayyan voqea va xarakterlarni tasvirlashda zamonaviy yondashuvlar aks etadi. Bu roman nafaqat o'zbek adabiyotiga yangi janrni olib keldi, balki o'zbek o'quvchilarining adabiyotga bo'lgan qiziqishini yangi bosqichga ko'tardi. Abdulla Qodiriy o'z asarida ijtimoiy hamda tarixiy muammolarni yozuvning estetik shaklida ko'rsatishga muvaffaq bo'ldi.

Abdulla Qodiriy va uning "O'tgan kunlar" romani o'zbek adabiyotida nafaqat adabiy o'zgarishlarning boshlanishi, balki o'zbek romanining poydevori sifatida mustahkam o'rnashdi. Yozuvchining asarlari o'zbek jamiyatining va madaniyatining o'zgaruvchanliklarini, xalqning ko'ngli va tafakkurini o'rganish bilan birga, o'zbek adabiyotida yangi janrlarni va uslublarni yaratishning boshlanishini belgilab berdi. Bu asar o'zbek romanining rivojlanishida muhim rol o'ynadi va kelajakdagi yozuvchilar uchun ilhom manbaiga aylangan.





### Xulosa:

Abdulla Qodiriy o'zbek adabiyotining rivojlanishida juda muhim o'rin tutgan va uning ijodi o'zbek adabiyotining yangi bosqichga ko'tarilishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan shaxsdir. Uning "O'tgan kunlar" asari, o'zbek romanining poydevori sifatida, milliy xususiyatlarni, tarixni va jamiyatdagi o'zgarishlarni yoritishda yangi yondashuvni ifodaladi. Qodiriy o'zining psixologik tahlilga asoslangan romanida o'zbek xalqining ichki dunyosini va tarixiy jarayonlarini tasvirladi. Shu bilan birga, "O'tgan kunlar" asari o'zbek adabiyotida yangi janrni yaratishning boshlanishi bo'ldi. Yozuvchining ijodi bugungi kunda ham o'zbek adabiyoti uchun ulkan ahamiyatga ega bo'lib, u adabiyotning turli yo'nalishlari va shakllariga turtki bo'lgan. Abdulla Qodiriy o'zbek adabiyotida o'ziga xos iz qoldirib, o'zining asarlari orqali adabiyot tarixiga mustahkam o'rnashdi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **Qodiriy, A.** (2004). *O'tgan kunlar*. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyi.
2. **Sodiqov, X.** (1999). "Abdulla Qodiriy va uning o'zbek adabiyotidagi o'rni". *O'zbekiston adabiyoti va san'ati* jurnali, 5(7), 34-41.
3. **Eshmurodov, A.** (2012). *Abdulla Qodiriy: Hayoti va ijodi*. Toshkent: O'zbekiston milliy kutubxonasi.
4. **Toshpo'latov, A.** (1998). "Abdulla Qodiriy va o'zbek romanining rivoji". *Adabiy tahlil va kritik*, 10(4), 56-65.
5. **G'aniyev, Z.** (2005). *O'zbek adabiyoti: Tarixiy nuqtai nazar*. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. **Ismailov, F.** (2010). "O'tgan kunlar romani va uning milliy qadriyatlar bilan bog'liqligi". *O'zbek adabiyoti* jurnali, 2(1), 12-17.
7. **O'raqov, S.** (2001). *Abdulla Qodiriy: Roman va dramaturgiya*. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyi.

